

Зміст

Тарас Шевченко (Передмова І. Дзюби).....	5
--	---

Поезія

Причинна.....	49	Єретик.....	255
Думка («Тече вода в синє море...»)	54	Сліпий.....	264
Думка («Вітре буйний, вітре буйний!...»)	55	Великий льох.....	282
Думка («Тяжко-важко в світі жити...»)	56	Наймичка.....	297
Думка («Нащо мені чорні брови...»)	57	Кавказ.....	311
Тарасова ніч.....	58	І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє.....	315
На вічну пам'ять Котляревському... ..	62	Холодний Яр.....	322
Катерина.....	65	Давидові псалми.....	324
Перебендя.....	83	Маленькій Мар'яні.....	331
Тополя.....	86	«Минають дні, минають ночі...»	331
До Основ'яненка.....	91	Три літа.....	332
Іван Подкова.....	94	[Заповіт].....	335
«Думи мої, думи мої...» (1840).....	96	«За що ми любимо Богдана?»	335
Н. Маркевичу.....	99	Лілея.....	336
На незабудь Штернбергові.....	100	Русалка.....	338
Гайдамаки.....	100	«Вип'єш перву — стрепенешся...»	339
«Вітер з гаєм розмовляє...»	164	Відьма.....	340
Мар'яна-черниця.....	165	В казематі.....	355
Утоплена.....	175	«Не спалося, — а ніч, як море...»	365
Слепая.....	180	Княжна.....	367
Гамалія.....	207	N. N. («Сонце заходить, гори чорніють...»)	378
Тризна.....	212	N. N. («Мені тринадцятий минало...»)	378
Розрита могила.....	225	«Не гріє сонце на чужині...»	379
«Чигрине, Чигрине...»	226	Сон («Гори мої високі...»)	380
Сова.....	229	Іржавець.....	384
Сон («У всякого своя доля...»)	236	N. N. («О думи мої! О славо злая...»)	387
«У неділю не гуляла...»	250	Полякам.....	388
«Чого мені тяжко, чого мені нудно...»	252	Чернець.....	388
«Заворожи мені, волхве...»	252	«Один у другого питаєм...»	391
Гоголю.....	253	«Самому чудно. А де ж дітись?...»	392
«Не завидуй багатому...»	254		
«Не женися на багатій...»	254		

«Ой стрічечка до стрічечки...»	392	«У неділеньку у святую...»	462
Хустина	393	«У перетику ходила...»	464
А. О. Козачковському	395	«У неділеньку та ранесенько...»	465
Москалева криниця	398	«Не тополю високою...»	465
«То так і я тепер пишу...»	406	«Утоптала стежечку...»	466
«А нумо знову віршувать...»	406	«І широкою долину...»	466
Варнак	407	«Навгороді коло броду...»	467
«Ой гляну я, подивлюсь...»	412	«Якби мені, мамо, намисто...»	467
«Та не дай, Господи, нікому...»	412	«Не хочу я женитися...»	468
«У Бога за дверми лежала сокира...»	413	Чума	469
[Царі]	414	«І знов мені не привезла...»	470
«Добрó, у кого є господа...»	420	«В неволі, в самоті немає...»	471
Титарівна	421	«Ой умер старий батько...»	472
«Ну що б, здавалося, слова...»	427	«Не вернувся із походу...»	472
«Мов за подушне, оступили...»	428	«У Вільні, городі преславнім...»	472
П. С.	428	«Заступила чорна хмара...»	475
Г. З.	429	«Не додому вночі йдучи...»	477
«Якби зустрілися ми знову...»	431	«Неначе степом чумаки...»	478
[Марина]	431	[Согник]	479
Пророк	439	«Як маю я журитися...»	492
[Сичі]	440	«Нащо мені женитися?...»	492
«Меж скалами, неначе злодій...»	441	«Ой крикнули сірії гуси...»	493
«За сонцем хмаронька пливе...»	445	«Якби тобі довелося...»	494
«І небо невмите, і заспані хвилі...»	446	«Заросли шляхи тернами...»	497
«Думи мої, думи мої...» (1848)	446	«Зацвіла в долині...»	498
«І виріс я на чужині...»	446	«У нашім раї на землі...»	499
«Не для людей, тієї слави...»	448	«На Великдень, на солomé...»	501
«Колю гаю, в чистім полі...»	449	«Було, роблю що, чи гуляю...»	501
«Якби мені черевини...»	450	«Буває, іноді старий...»	502
«І багата я...»	450	«Хіба самому написать...»	503
«Полюбилася я...»	451	«Дурні та горді ми люди...»	504
«Породила мене мати...»	451	«І золотої, й дорогої...»	505
«Ой я свого чоловіка...»	452	«Ми вкупочці колись росли...»	506
«Ой виострю товариша...»	453	«Готово! Парус розпустили...»	507
«По улиці вітер віє...»	453	«Ми в осені такі похожі...»	508
«Ой сяду я під хатюю...»	454	«Лічу в неволі дні і ночі...»	509
«Закувала зозуленька...»	454	«Ми заспівали, розійшлись...»	511
Швачка	455	«Не молилася за мене...»	512
«Ой не п'ються пива-меди...»	456	Петрусь	513
«На улиці невесело...»	457	«Мені здається, я не знаю...»	519
«У тієї Катерини...»	457	«Якби ви знали, паничі...»	520
«Із-за гаю сонце сходить...»	459	«Буває, в неволі іноді згадаю...»	522
«Ой пішла я у яр за водою...»	459	«І станом гнучим, і красою...»	526
«Не так тії вороги...»	460	«Огні горять, музи 'ка грає...»	527
«Ой люлі, люлі, моя дитино...»	460	«Чи то недоля та неволя...»	527
«Ой чого ти почорніло...»	461	«На батька бісового я трачу...»	528
«Туман, туман долиною...»	461	«І досі сниться: під горою...»	528

Москалева криниця.....	529	«Колись-то ще, во время оно...»	622
Неофіти.....	539	«Тим неситим очам...»	622
Юродивий	553	Переспіви	
Доля.....	556	зі «Слова о полку Ігоревім»	623
Муза.....	556	«В Путівлі-граді вранці-рано...»	624
Слава.....	557	«З передсвіта до вечора...»	625
Відьма	558	«Умре муж велій в власниці...»	626
«Лічу в неволі дні і ночі...»	571	Гімн черничий.....	626
Сон («На панщині пшеницю жала...»)	572	«Над Дніпровою сагою...»	627
«Я не нездужаю, півроку...»	573	«Росли укупо[ч]ці, зросли...»	627
Подражаніє 11 псалму	573	Ликері	628
Марку Вовчку	574	«Світе ясний! Світе тихий!..»	628
Ісаія. Глава 35.....	575	«Барвінок цвів і зеленів...»	629
N. N. («Така, як ти, колись лілея...»)	576	«І Архімед, і Галілей...»	629
Невольник	577	Л. («Поставлю хату і кімнату...»)	630
«Мій Боже милий, знову лихо!..»	593	«Не нарікаю я на Бога...»	630
«Ой по горі роман цвіте...»	594	Саул	631
«Ой маю, маю я оченята...»	594	«Минули літа молодії...»	634
Сестрі	595	«Титарівна-Немирівна...»	634
«Колись, дурною головою...»	595	«Хоча й лежачого не б'ють...»	635
«Якби-то ти, Богдане п'яний...»	596	«І тут, і всюди — скрізь погано...»	635
«Во Іудеї во дні они...»	596	«О люди! люди небораки!..»	635
Марія.....	597	«Якби з ким сісти хліба з'їсти...»	636
Подражаніє Едуарду Сові	615	«І день іде, і ніч іде...»	637
Подражаніє Іезекілю	616	«Тече вода з-під явора...»	637
Осія. Глава XIV	617	«Якось-то йдучи уночі...»	637
«Дівча любе, чорнобриве...»	619	«Бували війни й військові свари...»	638
«Ой діброво — темний гаю!..»	619	Н. Т. («Великомученице кумо!..»)	639
Подражаніє сербському	620	«Зійшлись, побрались, поєднались...»	640
Молитва	620	«Кума моя і я...»	640
«Царів, кровавих шинкарів...»	621	«Чи не покинуть нам, небого...»	640
«Злоначинающих спини...»	621	«А покі те, та се, та оне...»	641
Щоденник			643
Репрезентант української нації (С. А. Гальченко)			810
Примітки (С. А. Гальченко)			818

1837

Причинна

Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

В таку добу під горою,
Біля того гаю,
Що чорніє над водою,
Щось біле блукає.
Може, вийшла русалонька
Матері шукати,
А може, жде козаченька,
Щоб залоскотати.
Не русалонька блукає:
То дівчина ходить
Й сама не зна (бо причинна),
Що такеє робить.
Так ворожка поробила,
Щоб менше сучала,
Щоб, бач, ходя опівночі,
Спала й виглядала
Козаченька молодого,
Що торік покинув.
Обіщався вернутися,
Та, мабуть, і згинув!
Не китайкою покрились
Козацькї очі,
Не вимили біле личко

Слізеньки дівочі:
 Орел вийняв карі очі
 На чужому полі,
 Біле тіло вовки з'їли —
 Така його доля.
 Дарма щоніч дівчинонька
 Його виглядає.
 Не вернеться чорнобривий
 Та й не привітає,
 Не розплете довгу косу,
 Хустку не зав'яже,
 Не на ліжко, в домовину
 Сиротою ляже!

Така її доля... О Боже мій милий!
 За що ж ти караєш її, молоду?
 За те, що так щиро вона полюбила
 Козацькїї очі?... Прости сироту!
 Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки:
 Одна, як та пташка в далекім краю.
 Пошли ж ти їй долю, — вона молоденька;
 Бо люде чужїї її засміють.
 Чи винна ж голубка, що голуба любить?
 Чи винен той голуб, що сокіл убив?
 Сумує, воркує, білим світом нудить,
 Літає, шукає, дума — заблудив.
 Щаслива голубка: високо літає,
 Полине до Бога — милого питає.
 Кого ж, сиротина, кого запитає,
 І хто їй розкаже, і хто тее знає,
 Де милий ночує: чи в темному гаю,
 Чи в бистрім Дунаю коня напова,
 Чи, може, з другою, другу кохає,
 Її, чорнобриву, уже забува?
 Якби-то далися орлині крила,
 За синім би морем милого знайшла;
 Живого б любила, другу б задушила,
 А до неживого у яму б лягла.
 Не так серце любить, щоб з ким поділитися,
 Не так воно хоче, як Бог нам дає:
 Воно жить не хоче, не хоче журиться.
 «Журись», — каже думка, жалю завдає.

О Боже мій милий! така Твоя воля,
Таке її щастя, така її доля!

Вона все ходить, з уст ні пари.
Широкий Дніпр не гомонить:
Розбивши вітер чорні хмари,
Ліг біля моря одпочить.
А з неба місяць так і сяє;
І над водою, і над гаєм,
Кругом, як в усі, все мовчить.
Аж гульк — з Дніпра повиринали
Малі діти, сміючись.

«Ходімо гріться! — закричали. —
Зійшло вже сонце!» (Голі скрізь;
З осоки коси, бо дівчата).

«Чи всі ви тут? — кличе мати. —
Ходім шукати вечерять.

Пограємось, погуляймо
Та пісеньку заспіваймо:
Ух! Ух!

Солом'яний дух, дух!
Мене мати породила,
Нехрещену положила.
Місяченьку!

Наш голубоньку!
Ходи до нас вечеряти:
У нас козак в очереті,
В очереті, в осоці,
Срібний перстень на руці;
Молоденький, чорнобровий;
Знайшли вчора у діброві.
Світи довше в чистім полі,
Щоб нагулялись доволі.
Поки відьми ще літають,
Поки півні не співають,
Посвіти нам... Он щось ходить!
Он під дубом щось там робить.
Ух! Ух!

Солом'яний дух, дух!
Мене мати породила,
Нехрещену положила».

Зареготались нехрещені...
Гай обізвався; галас, зик,
Орда мов ріже. Мов скажені,
Летять до дуба... нічичирк...
Схаменулись нехрещені,
Дивляться — мелькає,
Щось лізе вверх по стовбуру
До самого краю.
Ото ж тая дівчинонька,
Що сонна блудила:
Отаку-то їй причину
Ворожка зробила!
На самий верх на гіллячці
Стала... в серце коле!
Подивилась на всі боки
Та й лізе додолю.
Кругом дуба русалоньки
Мовчки дожидали;
Взяли її, сердешную,
Та й залоскотали.
Довго, довго дивовались
На її уроду...
Треті півні: кукуріку! —
Шелеснули в воду.

Защебетав жайворонок,
Угору летючи;
Закувала зозуленька,
На дубу сидячи;
Защебетав соловейко —
Пішла луна гаєм;
Червоніє за горою;
Плугатир співає.
Чорніє гай над водою;
Де ляхи ходили;
Засиніли понад Дніпром
Високі могили;
Пішов шелест по діброві;
Шепчуть густі лози.
А дівчина спить під дубом
При битій дорозі.
Знать, добре спить, що не чує,